

prožívá transformaci zcela jinak a na zemské úrovni do určité míry protestuje proti původně familialistickému režimu západního Německa. Liší se také možnosti návratu žen do práce a klima v podnicích, které je pro české (československé) ženy nepříznivější. V NDR se dlouhodobým vývojem vytváří *kontinuální extenzivní dvoupříjmový model* (s. 221) a umožňuje ženám kontinuální participaci na pracovním trhu s pouze krátkými „mateřskými“ přestávkami, který se stal v průběhu transformace méně extenzivním spolu s rychlým růstem částečných úvazků, zatímco pro Česko autorky definují *přerušovaný extenzivní dvoupříjmový model*, který zakonzervoval i v době státního socialismu reprodukci zásadních genderových nerovností i přes dílčí úspěchy ve zrovnoprávnění mužů a žen na pracovním trhu.

V posledním příspěvku shrnuje Uta Klein výchozí podmínky a situaci rovných příležitostí v zemích SaVE, které pak konfrontuje s politikou rovných šancí Evropské unie. Proti chůdné tendence a rozdíly mezi zeměmi SaVE vytvářejí specifické požadavky na politiky ze strany EU. V zemích SaVE je patrná tendence k refamilialismu, ústupu žen z veřejné sféry a k vyjadřování genderově tradičních postojů veřejnosti, a to i přes jistou podporu politiky rovných šancí v jednotlivých zemích. Ta musí být proto podle U. Klein posílena a doprovázena mechanismy vytváření pozic ombudsmanů(ek) či pracovníků/pracovnic rovných příležitostí na ministerstvech a různých úrovních (nejen) státní správy, aby byla umožněna realizace strategií gender mainstreamingu.

Pro texty v následující, třetí části je centrální otázka: jaké účinky na genderové nerovnosti (a jejich kontinuitu) má/měla tvorba sociálních politik v době transformace v oblastech penzí, zdravotní péče, politiky zaměstnanosti a boje s chudobou (s. 15). První příspěvek Kathariny Müller je jakýmsi úvodem a vzhledem do této oblasti, v němž na příkladu penzijních reforem – jednom z nejnáročnějších transformačních procesů – autorka popisuje a srovnává vývoj jednotlivých zemí od univerzalistické přerozdělovací ekonomiky k diferencovanému, na výdělek vázanému systému.

Problémy, které se u zemí SaVE objevují, jsou především stárnutí populace a rostoucí podíl práce mimo formální ekonomiku. Často nedotažené penzijní reformy vykazují také značnou genderovou nerovnost, kde jsou ženy za péči o děti a demografické imperativy (např. žijí déle) znevýhodňovány, a tím vystaveny pozdější chudobě ve stáří. Joanna Ratajczak-Tucholka v následující kapitole popisuje proces penzijní reformy v Polsku a její vliv na genderové vztahy.

Dalším nástrojem sociální politiky – zdravotními reformami – se zabývá ve svém textu Björn Hacker. Ten především na datech WHO srovnává jednotlivé země SaVE mezi sebou a s průměrem EU. Jedním z kritérií srovnání je konstrukce financování zdravotního systému, včetně aspektu poplatků, podílu zdravotních výdajů na HDP v jednotlivých zemích, dále zapracovává kapacity zdravotnictví a nahlíží na některé genderové aspekty zdravotních systémů SaVE zemí. Ty pak v závěru hodnotí jako *na půli cesty mezi univerzalismem a individualizací* – ekonomická nákladnost zdravotních systémů vyžaduje zavedení tzv. bismarckovských systémů zdravotního pojištění, naproti tomu ale přetrvává požadavek udržení plošného krytí zdravotních výloh garantovaných státem (často doprovázeného jistou mírou korupce). B. Hacker také uvádí požadavek zavedení jednotné měny jako nástroje s potenciálem odlehčení systému (s. 330–332).

Předposlední příspěvek trojice autorek Aleny Krížkové, Beaty Nagy a Aleksandry Kanjuo Mrčely je srovnáním politik zaměstnanosti a hospodářských reforem (v období 2000–2005, před vstupem do EU) ve třech zemích: Česku, Maďarsku a Slovinsku. V úvodu své kapitoly autorky srovnávají podle genderových charakteristik základní data z oblasti ne/zaměstnanosti žen, platové rozdíly, také shrnují hodnoty, které se pojí s genderovými normami, zde například uvádějí rozdíl mezi Slovinskem, kde ženy přerušují práci kvůli mateřství zpravidla na jeden rok, v Česku a Maďarsku shodně déle, až tři roky. V druhé části svého textu popisují vývoj pracovní legislativy, sociální politiky a politiky zaměstnanosti, a především jejich vliv na procesy zrovnoprávnění mužů

## ZPRÁVA SOCIAL WATCH 2008. ODPOVĚĎ ZNÍ: LIDSKÁ PRÁVA / Ondřej Štěch

V roce 2009 vyšla poprvé v českém jazyce výroční zpráva aliance Social Watch (SW), která se věnuje problematice naplňování elementárních sociálních práv ve světě. Ve dnech 14. 3. a 1. 4. se konaly její prezentace, z nichž první pořádala Ekumenická akademie a druhou Centrum globálních studií spolu s českou koalici Social Watch, do níž patří také oddělení Gender a sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.

Těžištěm první prezentace byl výklad dvou indexů, na kterých se projekt SW zakládá, a to v podání Tomáše Tožičky a Karolíny Silné. Těmi jsou jednak index „základních schopností“ (basic capabilities index) a jednak index genderové rovnosti (gender equity index). Smyslem prvního je sledovat dostupnost základních předpokladů pro plnohodnotný život ve společnosti a pro jistou občanskou gramotnost. Vypočten je podle podílu asistovaných porodů, počtu dětí, které se dožijí pěti let věku a které absolvují alespoň pět tříd školy. Index genderové rovnosti se zaměřuje na oblast ekonomické aktivity žen, jejich dosažené vzdělání ve srovnání s muži a dále na podíl na moci. Ukazuje se, že i v bohatých zemích, které jsou bez vážných problémů v prvním indexu, přetrvávají často velké nerovnosti mezi pohlavími.

Na druhé prezentaci byl hostem Roberto Bissio z Uruguaye, redaktor mezinárodního vydání zprávy SW. Připomněl základní principy tohoto hnutí – sledovat naplňování sociálních práv a připomínat vládám jednotlivých zemí jejich závazky v oblasti sociální spravedlnosti. Kvůli studené válce došlo k ideologicky zdůvodněnému oddělování sociálních a politických práv a k jisté diskreditaci těch prvních, které přetrvává do značné míry dodnes. V situaci rozmáhající se ekonomické krize, která má v chudých

a žen ve všech třech zemích. Ač před změnou režimu byla typická vysoká participace žen na pracovním trhu, udržely se v těchto zemích významné genderové nerovnosti (např. horizontální segregace pracovních oborů, nepoměr podílu žen a mužů na péči o domácnost a děti), které politická rozhodnutí během transformace spíše ještě posílila, než aby je oslabil. Autorky v závěru doufají v pozitivní vliv členství v EU na politiky rovných příležitostí na trhu práce. Tuto vizi snad může potvrdit případ Slovinska jako státu SaVE s největším pokrokem v této oblasti (s. 367–368).

Závěrečný text Silke Steinhilber je výhledem do budoucnosti genderových vztahů v kontextu politiky boje s chudobou, což je oblast, které se země SaVE dříve vzhledem k historii státního socialismu vůbec nevěnovaly, a proto v současné době žádná ze zemí nemá specifikované cíle a indikátory politiky boje s chudobou. Přesto je toto i v zemích SaVE aktuální problém mající významné genderové dimenze. Ženy, především na rodičovské či po ní, nebo samozivitelky jsou velice rizikovými skupinami. S. Steinhilber apeluje na důsledné zavedení systému gender mainstreamingu a posílení genderových kompetencí politiků a ekonomické i sociálně-politické podpory NGO v zemích SaVE.

Jak je na stručných popisech jednotlivých kapitol této publikace patrné, její obsah je značný a snaží se pokrýt velkou část problematiky sociálního státu a rovných příleži-

tí, včetně vzájemného srovnání zemí SaVE. Samozřejmě ale jde o první systematictější a takto rozsáhlý pokus, který má svá pozitiva i negativa. Negativem může být to, že se jednotlivé texty v předkládaných datech místy překrývají, často opakují poznatky (nezaměstnanost, počty míst v předškolních zařízeních...), které se objevují v dalších textech. Jako handicap by mohlo být považováno, že nebylo možné (ale asi to není při rozsáhlém mezinárodním srovnání v organizačních silách a dosud také ve výzkumných poznatcích) srovnat stejně do hloubky všechny země SaVE či alespoň velkou část těchto zemí ve všech aspektech – pracovních, sociálních politik a politik rovných šancí. Autorky si to již ve své úvodní kapitole uvědomují, chybí např. Slovensko či Rumunsko, Bulharsko bylo zahrnuto jen v samostatné kapitole bez mezinárodního srovnání. Přesto samostatné statě lze hodnotit jako kvalitně zpracované, zajímavé a vystavěné na relevantních datech. Kniha editorek Christiny Klenner a Simone Leiber je zajímavým a potřebným počinem, který vyrovnává – především pro západní/ho čtenáře/ku – deficit v poznání zemí SaVE ve specifikovaných oblastech a ukazuje diverzitu regionu i přes společnou zkušenost státního socialismu, která často bývá motivem nahlížení zemí coby homogenních. Podle dostupných informací se připravuje i anglická verze této knihy, což by samozřejmě přispělo k širší dostupnosti představovaných srovnávacích analýz.

## **O MOŽNOSTECH ZAJIŠTĚNÍ PÉČE O DÍTĚ NEJEN V ČR / LUCIE KOZLOVÁ KŘÍŽKOVÁ, A., DUDOVÁ, R., HAŠKOVÁ, H., MAŘÍKOVÁ, H., UHDE, Z. (EDS.). 2008. PRÁCE A PÉČE – PROMĚNY „RODIČOVSKÉ“ V ČESKÉ REPUBLICE A KONTEXT RODINNÉ POLITIKY EVROPSKÉ UNIE. PRAHA: SLON, S. 163.**

Kniha skupiny autorek a autorů *Práce a péče – Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie* nabízí odpovědi na řadu otázek, které jsou v současné době v české společnosti často kladeny. Těžištěm

publikace je přiblížit čtenářům a čtenářkám některá pochybení rodinné politiky péče v České republice ve srovnání s ostatními státy Evropské unie. Autorky a autoři analyzují genderové aspekty rodinné politiky, její návaznost

částech světa často drastickou podobu krize potravinové, je nový řád založený na sociální spravedlnosti nutnou součástí řešení problému rozvoje.

K tématu se rozvinula také diskuse, která se zaměřila především na celkové zhodnocení stavu České republiky a na vhodnost některých formulací a dále na některé problémy ohledně prezentace dat.

### **KONFERENCE COMMUNITY, WORK AND FAMILY 2009 / Alena Křížková**

V pořadí již třetí mezinárodní konference Community, Work and Family, která se postupně stala prestižním fórem setkávání vědkyň a vědců v tematické oblasti sociologie zabývající se kombinací pracovního a rodinného života a různými pojetími sociálních komunit, se konala v polovině dubna v holandském Utrechtu. Tento ročník nesl název „Community, Work and Family in the 21<sup>st</sup> Century: Innovation and Sustainability“ (Komunita, práce a rodina ve 21. století: inovace a udržitelnost). Tato mezinárodní konference, která v letošním roce přilákala více než 200 účastníků z 25 zemí, je spojena se stejnojmenným recenzovaným časopisem Community, Work and Family, který od roku 1998 vydává nakladatelství Taylor & Francis.

Cílem konference je růst znalostí o klíčových tématech práce a rodiny a výměna názorů na mezinárodní úrovni. Proto je formát konference zaměřen na malé panely, kde je kladen důraz na čas pro diskusi každého příspěvku. Kromě více než 30 tematicky zaměřených panelů, které se zabývaly jednotlivými aspekty tří konceptů obsažených v názvu konference a různými úrovněmi analýzy (individuální, rodinná, skupinová, firemní, politická), přednesly na konferenci vyžádané přednášky tři významné socioložky: Phyllis Moen, Margaret O'Brien and Lotte Bailyn.